

Παλαιότερες μορφές ζωής

Διδώ Σωτηρίου, «Όταν πρωτοκατέβηκα στην Σμύρνη», σελ. 94

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου σελ. 98

1. Ποιές είναι οι πρώτες εντυπώσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή μόλις φτάνει στην προκουμαία της Σμύρνης;

Μόλις ο αφηγητής έφτασε για πρώτη φορά στην καινούργια πολιτεία ένιωσε να τον κατακλύζουν πολλά συναισθήματα. Αρχικά, η θέα της Σμύρνης του προκάλεσε τρόμο εξαιτίας του μεγέθους της και του πλήθους των αγνώστων ανθρώπων που συναντούσε στο πέρασμά του. Ο ήρωας Μανόλης είχε προσπαθήσει να αλλάξει την εμφάνισή του, για να αφομοιωθεί πιο εύκολα στο περιβάλλον της Σμύρνης, όμως, η περιδιάβαση στα άγνωστα σοκάκια του προκαλούσε ακόμη φόβο. Τα αρνητικά συναισθήματα φαίνεται μέσα από την αφήγηση ότι φεύγουν, όταν αντικρίζει για πρώτη φορά την προκουμαία της Σμύρνης. Ο τρόμος δίνει την θέση του στο δέος για την ομορφιά της προκουμαίας. Ο Μανόλης νιώθει έκπληξη, χαρά και έχει διάθεση για ανεμελιά μπροστά στην θέα της θάλασσας και των караβιών που πλέουν σε αυτή, στα μαρμάρινα σπίτια με τα μπαλκόνια, στα τραμ με τα άλογα και στο πλήθος ανθρώπων που κατευθύνονται σε ποικίλες κοινωνικές εκδηλώσεις. Εντύπωση του έκανε η φυσική ομορφιά της θάλασσας και του λιμανιού, στο οποίο διεξάγονταν εμπορικές συναλλαγές. Πράγματι, είχαν επιβεβαιωθεί τα λόγια και οι περιγραφές τόσο του δασκάλου, όσο και του οργανοπαίκτη που επισκεπτόταν το χωριό στα πανηγύρια. Ένιωσε, λοιπόν, μέρος ενός παραμυθιού και ήθελε να το ζήσει.

2. Ποιες μνήμες ξυπνούν στο μυαλό του αφηγητή καθώς αντικρίζει την μεγάλη πολιτεία;

Όταν ο Μανόλης αντικρίζει για πρώτη φορά την προκουμαία της Σμύρνης, έρχονται στο μυαλό του μνήμες από την παιδική του ηλικία, οι οποίες αποκτούν νέα ερμηνεία εξαιτίας των βιωμάτων που ελπίζει ότι θα αποκτήσει. Όταν, λοιπόν, παρακολουθεί την διακίνηση σιταριού στο λιμάνι, του έρχονται στο νού μνήμες από τον δάσκαλό του να τον εξετάζει για το χρυσόμαλλο δέρας και οι ιστορίες του Χρήστου του οργανοπαίκτη στα πανηγύρια του χωριού του. Ακόμη, θυμάται τις επισκέψεις στην εκκλησία με την μητέρα του και τον φόβο για το «μάτι» του Θεού, αν και τώρα θέλει να βλέπει και να ακούει τα πάντα σε αυτή την όμορφη πολιτεία. Όταν τα βήματά του τον φέρνουν μπροστά από την Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης με παράπονο θυμάται την άρνηση του πατέρα του να του επιτρέψει να φοιτήσει από τον φόβο του μήπως γίνει ο Μανόλης αργόσχολος διανοούμενος. Τέλος, η χαρά στα πρόσωπα των κατοίκων της Σμύρνης μεταδίδεται και σε εκείνον, ο οποίος νιώθει μεγαλύτερη ελευθερία και χαρά

σε σύγκριση με την καταπίεση και την αυστηρή επιτήρηση που βίωνε από την οικογένειά του και ιδιαίτερα από τον πατέρα του.

3. Από ποιές φυλές, έθνη και πολιτισμούς απαρτίζεται ο πληθυσμός της Σμύρνης; Ποια εντύπωση σχηματίζει ο αφηγητής για την κοινωνική ζωή της πόλης;

Η Σμύρνη ήταν μία μεγάλη πολιτεία στην οποία κατοικούσαν άνθρωποι διαφόρων εθνικοτήτων. Οι πιο χαρακτηριστικές φυλές που συναντούσε κανείς ήταν οι Τούρκοι, οι Λεβαντίνοι, οι Εβραίοι και οι Αρμένιοι. Οι Μουσουλμάνοι και οι Χριστιανοί προσπαθούσαν να συμβιώσουν αρμονικά παρά τις διαφορές τους. Στον Φραγκομαχαλά μπορούσε να εντοπίσει κανείς επιρροές από τον δυτικό πολιτισμό και μαγαζιά με ξενικά ονόματα, εντελώς άγνωστα στον ήρωα. Η εμφάνιση και το ήθος των γυναικών της Σμύρνης φαίνεται ότι διαφέρει σε μεγάλο βαθμό με την εμφάνιση και το ήθος των γυναικών του χωριού του πρωταγωνιστή του κειμένου. Κυκλοφορούν με μεγαλύτερη ελευθερία, ίσως και χωρίς συνοδεία, ντύνονται και βάφονται εντονότερα, ενώ διστάζουν να κάνουν αστεία και φλερτ. Οικογένειες απολαμβάνουν στιγμές ξεγνοιασιάς και παρέες επιλέγουν την διασκέδασή τους ανάμεσα σε καφενεία, λέσχες ή αξιοθέατα της πόλης.

Σε αντίθεση με την ξέγνοιαστη κοινωνία της Σμύρνης υπάρχει και μία άλλη πλευρά της. Σε αυτή την περιοχή της κατοικούν εργάτες που καθημερινά αγωνίζονται για την επιβίωση και έρχονται αντιμέτωποι με σκληρές συνθήκες και εκμετάλλευση. Η συμπεριφορά του καινούργιου αφεντικού του ήρωα, του Μιχάλη Χατζησταυρή, είναι χαρακτηριστική, καθώς τον προσλαμβάνει δοκιμαστικά μετά την ανάγνωση των συστατικών επιστολών και δεν καθορίζει τον μισθό του. Ο Χατζησταυρής, αν και ο ίδιος παλαιότερα ήταν παραγιός, χρησιμοποιώντας την πονηριά του έγινε αφεντικό. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι στην ουσία η Σμύρνη αποτελείται από πολλές φυλές, διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και δύο ποιότητες τρόπων ζωής, αυτός της άνεσης και της ξεγνοιασιάς και αυτός του μόχθου και της φτώχειας βάσει των οποίων ο Μανόλης θα κληθεί μέσω αποφάσεων να διαμορφώσει την ζωή του.

4. Ο αφηγητής έζησε στο χωριό του δύσκολα παιδικά και εφηβικά χρόνια, αλλά στη Σμύρνη νιώθει ευτυχισμένος. Βρείτε χωρία στο κείμενο που επιβεβαιώνουν αυτή την παρατήρηση.

Ο δεκαεξάχρονος ήρωας της ιστορίας, Μανόλης Αξιώτης, έχει ζήσει μέχρι τώρα στο χωριό του μια σκληρή και φτωχική ζωή, κυρίως εξαιτίας της συνεχούς καταπίεσης που υπέστη από τον πατέρα του. Έτσι, η επαφή του με τη Σμύρνη του προσφέρει πρωτόγνωρα συναισθήματα ελευθερίας και ευτυχίας (*«Μόλις βγήκα στην προκουμαία τα ξέχασα όλα, ακόμα και τη δειλία μου. Ήρθαν οι εντυπώσεις και με πήραν απαλά και με μερώσανε και δεν ήξερα τι να πρωτοδώ και τι να πρωτοχαρώ.»*). Από την πρώτη στιγμή δηλώνει πως είναι η πρώτη φορά στη ζωή του που φοράει παπούτσια και αισθάνεται περίεργα γι' αυτό, ωστόσο, παρά το γεγονός ότι τα παπούτσια του τον στενεύουν και το παντελόνι τού είναι κοντό, εκείνο νιώθει περήφανος για τη νέα του εμφάνιση και θέλει να διαπιστώσει αν οι περαστικοί τον προσέχουν (*«Ωστόσο ήμουνα περήφανος για το νέο σουλούπι μου και κάθε τόσο έσκυφτα και καθάριζα με το χέρι τα παπούτσια μου κι έριχνα κλεφτές, φοβισμένες ματιές ολούθε ν' αντιληφθώ πού βρίσκομαι κι αν με προσέχουν οι περαστικοί.»*)

Τα αρχικά συναισθήματα ανησυχίας και φόβου που του προκαλεί το γεγονός ότι βρίσκεται μόνος σε μια άγνωστη για εκείνον πόλη, όπου δεν υπάρχει κανείς που να τον γνωρίζει, περνούν αμέσως μόλις βγαίνει στην προκουμαία της Σμύρνης και αντικρίζει την ομορφιά της πόλης και το πλήθος του κόσμου. Ο νεαρός Μανόλης δεν ξέρει πια τι να πρωτοδεί και τι να πρωτοχαρεί από αυτή την πολύβουη πόλη (*«Μόλις άκουσα την καμπάνα της Αγια-Φωτεινής να χτυπάει δώδεκα, τινάχτηκα. Μπρε για πότε μεσημεριάστηκα; Είπα να βιαστώ, να τρέξω για τη δουλειά, μα θυμήθηκα πως δεν είχα να δώσω λόγο σε κανένα, μιας κι ήμουνα, για πρώτη φορά, αυτεξούσιος, και τότες μ' έπιασε τρελή χαρά.»*).

Ο νεαρός ήρωας έχει ακόμη το αίσθημα του άγχους που τον διακατείχε στο χωριό του πως δεν πρέπει να περνά ούτε στιγμή χωρίς να εργάζεται σκληρά, αλλά, όταν συνειδητοποιεί πως στη Σμύρνη δεν είναι υποχρεωμένος να δώσει λόγο σε κανέναν και πως είναι για πρώτη φορά στη ζωή του αυτεξούσιος και ελεύθερος, αισθάνεται τρελή χαρά. Εκεί δεν υπήρχε ο πατέρας του να τον ελέγχει και να του αναθέτει δουλειές. Ήταν μόνος του και μπορούσε να αποφασίσει ο ίδιος για το πώς θα περάσει το χρόνο του (*«Όταν βγήκα έξω πετούσα από χαρά· αν είχα μουστάκι θα το 'στριβα, τόσο ένιωθα άντρας. Τώρα μπορούσα να χαρώ τη μέρα μου, την πρώτη και μοναδική λεύτερη και ξέγνοιαστη μέρα της ζωής μου.»*).

Μόλις ο Μανόλης εξασφαλίζει μία θέση εργασίας στο μαγαζί του Χατζησταυρή, νιώθει να πετάει από τη χαρά του, διότι έχει για πρώτη φορά μια δουλειά μακριά από το σπίτι του, που θα του προσφέρει χρήματα και θα του επιτρέπει να ορίζει ο ίδιος τη ζωή του. Αισθάνεται ότι έγινε άντρας και σκέφτεται πως αν είχε μουστάκι θα το έστριβε. Η σκέψη πως θα ξεκινούσε δουλειά το επόμενο κιόλας πρωί, τον κάνει να αισθάνεται πως το υπόλοιπο της μέρας που απέμενε αποτελούσε την πρώτη και μοναδική απολύτως ελεύθερη και ξέγνοιαστη μέρα της ζωής του. Αφού δεν χρειαζόταν να πάει για δουλειά μέχρι αύριο το πρωί κι εφόσον δεν ήταν κανείς εκεί να τον ελέγχει, ήταν για πρώτη φορά τελείως ελεύθερος να κάνει ό,τι ήθελε ο ίδιος («Είχα μόλις γνωριστεί με τη Σμύρνη και μου φαινότανε πως γεννήθηκα κι έζησα εδώ τα δεκάξι χρόνια της ζωής μου. Όταν έπεσα να κοιμηθώ, στριφογυρίζα και τηςμίλαγα σαν ερωτευμένος. «Είσαι όμορφη, το ξέρεις; Είσαι πολύ όμορφη!» Εδώ στη Σμύρνη θα μπορούσα να κάνω όνειρα, όσα όνειρα ήθελα, δίχως να τρώω ξύλο...»).

Ο αφηγητής αισθάνεται ελεύθερος στη Σμύρνη και του αρέσει κάθε σημείο αυτής της πόλης, ώστε νιώθει σαν να γεννήθηκε και να έζησε εκεί ολόκληρη τη ζωή του. Όταν, μάλιστα, πέφτει να κοιμηθεί, στριφογυρίζει στον ύπνο του και μιλούσε στη Σμύρνη σαν να ήταν κοπέλα και ήταν ερωτευμένος μαζί της, λέγοντάς της πως είναι πολύ όμορφη. Ο νεαρός ήρωας βιώνει ένα έντονο συναίσθημα αγάπης γι' αυτή την πόλη, αφού είναι εκείνη που του προσφέρει αυτή την πρωτόγνωρη αίσθηση ελευθερίας. Ένωθε πως εκεί στη Σμύρνη ήταν ελεύθερος να κάνει όσα όνειρα ήθελε, χωρίς να τρώει ξύλο από κανέναν. Ο Μανόλης θα έχει στη Σμύρνη μια δουλειά που θα του προσφέρει τα αναγκαία χρήματα, για να ζει μόνος του και να κάνει με απόλυτη ελευθερία τις επιλογές του, αφού δεν θα ήταν εκεί οι γονείς του, και ιδίως ο πατέρας του. Ένωθε και ήταν ελεύθερος, καθώς και πάρα πολύ ευτυχισμένος